

רשק
שיעורי
תורה

היכלי תורה

יום וערש"ק ראה כו אב תשע"א ♦ דף היומי בבלי: חולין סא ירושלמי: פסחים לח

**כי אתם עברים את הירדן לבא לרשת את הארץ וגו'
ושמרתם לעשות את כל החוקים ואת המשפטים
אשר אנכי נתן לפניכם היום..**

בלשונו של פסוק זה אנו מבחינים בשני שינויים מהפסוקים לעיל בסמוך. הראשון, שלמעלה אמר הכתוב: 'אשר תשמעו אל מצות ה' אליכם אשר אנכי מצוה אתכם היום', וכאן אמר הכתוב 'אשר אנכי נתן לפניכם היום'. והשני, שבפסוק שלפנינו דקדקה התורה ואמרה 'את כל החקים', ואילו למעלה נאמר בסתם 'אשר תשמעו אל מצות ה' אליכם', ולא פירש הכתוב לומר כל מצות ה'.

ונראה לפרש את הפסוקים לפי מה שפירש רש"י בפרשת ניצבים (כט כח), את הפסוק 'והנגלת לנו ולבנינו עד עולם' נקוד על לנו ולבנינו, לדרוש שאף על הנגלות לא ענש את הרבים עד שעברו את הירדן, כשקבלו עליהם את השבועה בהר גריזים ובהר עיבל, ונעשו ערבים זה לזה, והנה בעת שקבלו ישראל עליהם את השבועה בהר גריזים ובהר עיבל, ונכנסו בעול הערבות להיות כולם כאחד ערבים זה לזה, באה הערבות לידי ביטוי בשני דברים, האחד, שבכלל חיוב המצוות של כל אדם מישראל נכנס מעתה לא רק מה שמוטל עליו בפרטות, אלא שמצווה ומוזהר הוא במצוותיהם של בני ישראל כולם. והשני, שנתערב כל אחד גם במצוות שאין לו שייכות בהם כלל, כגון ישראלים במצוותיהם של כהנים ולויים.

הפסוק שלפנינו: 'כי אתם עברים את הירדן לבא לרשת את הארץ', מכיון שלאחר שעברו את הירדן עסקינו, וכבר קבלו עליהם ישראל את השבועה, אין הכתוב יכול לומר כדרך שאמר למעלה 'אשר אני מצוה אתכם', שלשון זו מורה על המצוות שנצטוו בהן איש ישראל בפרטות. כעת, כשנכנס כל אחד מישראל להיות ערב גם גם במצוות המוטלות על חברו, אמר הכתוב 'אשר אני נתן לפניכם'. ומאחר שעל ידי הערבות יש לכל אחד מישראל אחריות גם במצוות שלא היו שייכות אליו קודם, נאמר כאן 'ושמרתם לעשות את כל החקים'.

עפ"י יעלת חן

נושאי הדף בעלון

דג קרפיון חדש בלי
קשקשים.....חולין סא

נטילת ידים במים ששתו מהן
תרנגולים.....חולין סב

כשרות אבקת ביצים.....חולין סג

בדיקת ביצים בלילה לאור
הנר.....חולין סד

כדרלעומר, תיבה אחת או
שתים.....חולין סה

דגים שבאקווריום, אם קודמים
באכילתם.....חולין סז

אכילת מצה בחג השבועות ובפסח
שני.....חולין סז

כפתור ופרח.....עמוד 5

דג קרפיון חדש בלי קשקשים

הפוסקים דנים בענין המצאה חדשה של המומחים לגידול דגים, שהתחכמו לשנות את דרכי גידולם של דגי קרפיון המוחזקים מעולם כדגים טהורים, ועתה פיתחו שיטה חדשה שלא יגדלו להם קשקשים כלל, על ידי שמגדלים אותם בבריכות מיוחדות ומאכלים שונים, ונקרא קרפיון העור. ויש לדון אם פנים חדשות באו לעולם ומין דג חדש הוא ואסור לאכלו משום שאין בו קשקשים, או שהתורה התירה את מין דג זה שיש בו קשקשים והקשקשת היא סימן טהרה למין הדג, ואין להתחשב בשינויים שנעשו בידי אדם.

בש"ת שבט הלוי (ח"ז סי' קכא) דן בשאלה זו על פי דברי החתם סופר הנ"ל בפשט היראים, שהלכה למשה מסיני שאם ימצא בזמן מן הזמנים שישתנה טבעו של עוף טהור וידרוס, הרי הוא נהפך לעוף טמא, ואפילו תורים אם ידרסו יהיו טמאים, ואם שוב יפסיק לדרוס יחזור להתירו. ולכאורה הוא הדין בנידונינו, יש לומר שכיון שנשתנה טבע הדגים ועכשוו הם נולדים בלי קשקשים, נהפכו לטמאים.

ודחה זאת, שאינו דומה מה שנשתנה בטבע למה שנשתנה על ידי התחכמות שעשו מומחים, שהחתם סופר חידש רק שאם ישתנה הטבע של עוף טהור וידרוס, ישתנה גם דינו, אבל מה שמבטלים הקשקשים על ידי אדם אין זה נחשב שינוי בטבע. ועוד, שהרי דריסה הוא סימן המובהק של עוף טמא, מה שאין כן העדר קשקשים אינו סימן טומאה רק שאין לו סימן טהרה.

אך לפי מה שביאר **הרמב"ן** (ויקרא יא ט) שהטעם שהצריך הכתוב סנפיר וקשקשת, כי דגים אלו שטים לעולם במים עליונים ובמקום שהמים צלולים ויקבלו גידול באויר הנכנס שם, ולכן יש בהם קצת חום דוחה מהם שפעת הליחות כאשר יעשה הצמר והשער וגם הציפורנים באדם ובבהמה, ושארין לו סנפיר וקשקשת ישכון לעולם בתחתיות המים ובעכוריהם, ולרוב הלחות ואפיסת החום לא ידחה מהם דבר, ועל כן הם בעלי לחה קרה דבקה קרובה להמית. א"כ יש להסתפק כן גם במין טהור שאם לא ימצאו בו קשקשים יתכן שגם טבעו נשתנה כיון שאינו שט עוד במים העליונים, וכמו עוף הדורס.

אולם הזכיר **בשבט הלוי** מה שהובא לעיל, שלדעתו עצם חידושו של החתם סופר צע"ג, והיראים אמר רק שעוף שאין אנו יודעים מהותו ואנו רואים אותו דורס עלינו להחזיקו בטמא גמור מימות הבריאה, והסימני טהרה שיש לו הם שינוי הבריאה, אבל לא יתכן שיהא שינוי מטהור לטמא ומטמא לטהור. וא"כ גם דגים אלו עדיין בחזקת טהורים על אף שהצליחו לשנות את טבעם.

אמנם למעשה כתב שצריך למחות ביד העושים כן, מפני שאם יאכלו דג זה שאין לו קשקשת כלל, יבואו להכשיר בטעות דגים אחרים שמעולם לא היה להם קשקשים. ועוד, שמשנים בכך לגמרי צביון הנברא, ואסור לכתחילה לשנות מעשה בראשית מצורתם וצביונם, ומצוה למנוע המומחים שלא יתעסקו לשנות מעשי בראשית, וקורא עליהם מה שנאמר (קהלת ז כט) 'אשר עשה האלקים את האדם ישר והם בקשו חשבונות רבים'.

וכעין זה כתב **בש"ת משנה הלכות** (חט"ז סי' ו), שלכתחילה אין להתעסק בשינוי טבעים ויצירת מינים חדשים שזה שינוי ממה שאמרה תורה (בראשית א כא) 'למינהו', וגם כי לבסוף יבאו להתיר לעצמן שאר דגים שאין להם סנפיר וקשקשת. וסיים שיש לנכנס גדולי ישראל ולדון אם יש לאסור דגים אלו לגמרי מפני שהתורה אמרה כי כל דג שאין לו סנפיר וקשקשת אין לאכול.

נטילת ידים במים ששתו מהן תרנגולים

בתרומת הדשן (סי' רס) נדרש לדון בענין מים ששתו מהן תרנגולים אם כשרים הם לנטילת ידים. וכתב שלכאורה לפי פירושו של רש"י בסוגיינתנו (ד"ה פוסלין) שטעם הפסול של מי חטאת ששתו מהם עופות הוא מפני שאין מוצצין אלא מגביהין פיהן לאחר שקולטות את המים והמים נופלים מפיהם, והרי הן כמי שנעשית בהם מלאכה, ששתיית העופות נחשבת מלאכה במים. א"כ כך הוא גם לענין נטילת ידים שנחשב שנעשה בהן מלאכה ונפסלו לנטילת ידים, כנפסק **בשלחן ערוך** (או"ח סי' קס ס"ב) שהמלאכה פוסלת את המים לנטילת ידים.

ולדעת התוספות ודאי אין התרנגול פוסל המים בשתייתו, שהרי הקשו (לעיל ט. ד"ה אם) על רש"י מה מלאכה שייך בשתייה, ופירשו הפסול של שתיית עופות במי חטאת מטעם אחר. והוכיח כן גם מדברי האור זרוע שכתב בשם רבינו חננאל, שמים שלקק מהן כלב פסולין לנטילת ידים, ומשמע ששאר בהמות וחיות אינם פוסלין. [והטעם שכלב פוסל, כתב **הב"ח** (שם ס"ד) שהוא משום שהמים נמאסים בכך, ונעשו כמי שופכים הפסולים לנטילת ידים, עיי"ש].

אולם בסוף כתב שאף לשיטת רש"י יש לחלק בין מי חטאת למי נטילת ידים, שאף אם אמנם השתייה נחשבת מלאכה, מכל מקום המים שחוזרין ונופלין מפי העופות מועטין הם ובטלים ברוב המים שבכלי, ולכן לגבי נטילת ידים אין המים נפסלים, ודווקא במי חטאת מחמת חומרתן אין מעט המים הפסולים בטלים במים הנשארים בכלי, ופוסלים את כל המים. ועיי"ש בסוף דבריו שמבואר שאכן באופן שאין המים בטלים במיעוטן יאסרו את שאר המים שבכלי גם לנטילת ידים.

אך **הבית יוסף** (שם ד"ה מים) ו**המהרש"ל** (יש"ש פ"ח סי' יד) דחו את דברי תרומת הדשן, שגם לדעת רש"י שתייה אינה נחשבת מלאכה לענין נטילת ידים, שהרי מצינו לגבי נטילת ידים שהמים נפסלים רק במלאכה גמורה, ואם הדיח בהם כלים מודחים שאין זו מלאכה גמורה כשרים הם לנטילה, ודווקא לגבי מי חטאת החמירו שנפסלין אפילו במלאכה כזאת, וא"כ יש לומר גם לענין שתייה, אף שנחשבת מלאכה לפסול מי חטאת, מכל מקום לגבי נטילה כיון שאינה נראית מלאכה אינה פוסלת, ואין צריך להתיר המים דווקא משום ביטול ברוב.

אמנם בדעת האור זרוע נקט הבית יוסף שדעתו לפסול לנטילת ידים אף במלאכה קלה כשתייה, שהרי כתב שמים שלקק מהן כלב פסולין לנטילת ידים, ולא הסכים לביאור התרומת הדשן בדעת האור זרוע שיש חילוק בין כלב לבין שאר בהמה וחיה לענין נטילת ידים, אלא שסובר האור זרוע שמים ששתו מהם כל בהמה וחיה פסולים לנטילת ידים, ונקט כלב לדוגמא. ועל פי זה כתב **בשלחן ערוך** (ס"ד) שמים ששתו מהם תרנגולים או שלקק מהם הכלב, יש מי שפוסל [דהיינו האור זרוע], ואין דבריו נראין, אלא בין באלו בין בכל שאר בהמה חיה ועוף יש להכשיר [ולא התנה את ההכשר בביטול ברוב כהתרומת הדשן].

אבל **הב"ח** (שם) חולק על הבית יוסף, וביאר שמה שכתב רש"י שנחשב כמים שנעשתה בהם מלאכה, היינו משום מיאוס שנעשו כמי שופכים, ופסול זה ישנו גם בנטילת ידים, ואין זה דומה לכלים מודחים שנתנם בתוך המים שאין בזה מיאוס. ומסקנת הב"ח כדברי התרומת הדשן בדעת האור זרוע, שיש לחלק בין שתה מהם כלב [וכן חזיר] לתרנגולים ששתו, שבשתיית הכלב נמאסו המים ונעשו כשופכים, מה שאין כן תרנגולים שאינם ממאיסים את המים. [וראה מג"א (שם סק"ז)].

כשרות אבקת ביצים

בשו"ת חלקת יעקב (יו"ד סי' יד) נשאל בענין כשרות אבקת ביצים, שהיא אבקה המיוצרת על ידי שמייבים ביצים טריות, ועל ידי זה אפשר בניקל להביאם ממדינה למדינה, ועל כל חבילה נרשם על ידי המפעל [פאבריק] שאבקה זו באה מביצים של תרנגולים. והחשש בכשרות אבקה זו, שאי אפשר להבחין מאיזה ביצים היא עשויה, ואולי היא עשויה מביצים הבאים מעופות טמאים, והרי מבואר בסוגייתנו שמוותר לקנות ביצים מן העכו"ם רק כשהוא אומר שהם באים מעוף פלוני שהוא טהור, ומה שרשום על כל חבילה שהיא עשויה מביצים של תרנגולים, אין לסמוך על זה כאילו אמר לנו העכו"ם מעוף פלוני וטהור, כי עדיין יש לחשוש שמהם מתרנגולים שאין לנו מסורה על כשרותם.

אמנם כתבו התוספות (סד. ד"ה סימנין) שבזמן הזה אין ביצים טמאים מצויין בינינו ואין צריך לחשוש לכך, ולכן נוהגים לקנות ביצים מהגוי אף בלא שיאמר שהם של עוף פלוני שהוא טהור, [וכן כתבו הרשב"א (סד. וכן בתורת הבית ב"ג ש"א סח.) והרא"ש (סי' א)]. וכן פסק בשולחן ערוך (יו"ד סי' פו ס"ב).

אבל הרמ"א (שם) כתב, שדווקא ביצים השכיחים כביצי תרנגולת מותר לקנות מהגוי, והבינו הש"ך (סק"ז) והט"ז (סק"ה), שדעת הרמ"א להתיר דווקא כשניכר בטביעת עין שהם ביצי תרנגולים, אבל באופן שאי אפשר להבחין בטביעת עין, אסור. והיינו שהוא סובר כהמגיד משנה (מאכ"א פ"ג ה"ט) שהטעם שאנו קונים ביצים מהגוי בלא שאומר של עוף פלוני הוא וטהור, משום שאנו מכירים בטביעת עין את הביצים.

ולכאורה דין אבקת ביצים יהיה תלוי במחלוקת השולחן ערוך והרמ"א, ולדעת הרמ"א יהיה אסור להשתמש בה כיון שאי אפשר להכיר בטביעת עין שהם של עוף טהור. אכן כתב בחלקת יעקב שלמעשה יש להתיר לאכלה, כיון שהט"ז (שם) חולק על פסק הרמ"א, ומביא ראיה ממה שמוותר לקנות מעכו"ם פת שנילושה בביצים ולא חוששים לעוף טמא אף שאין בהן טביעת עין, ומוכח שאנו סומכין על שיטות הראשונים שמאחר שאין עוף טמא מצוי, אין לחשוש לזה כלל.

ועוד, שהמנחת יעקב (כלל סז סק"א) מבאר, שגם הרמ"א סובר כדעת התוספות שסומכים על הרוב שהם טהורים, ודברי הרמ"א נאמרו דווקא בביצה שלימה בפנינו ורואים שאינה מאותם השכיחים בינינו, ולכן צריך שיכיר בטביעת עין שהיא משל עוף טהור.

אכן זה דווקא באבקה העשויה במדינות אירופה שידוע לנו שאין ביצים טמאים מצויים שם, אבל העשויה בארצות אמריקה אפריקה ואסיה שאין לנו ידיעה עליהם, אין להתיר עד שנחקור על רב חרדי שיתן הסכמתו שידוע לו שנעשית במקומות שאין ביצים טמאים בנמצא.

ועי"ש עוד מה שכתב מדוע אין לאסור אבקת ביצים מצד הדין שאין לוקחים מעכו"ם ביצים טרופות (יו"ד סי' פו ס"י), וכן מחמת האיסור לאכול ביצה קלופה שעבר עליה לילה.

בדיקת ביצים בלילה לאור הנר

בספר דמשק אליעזר (חולין פ"ג סי' נד אות נ) כתב, שראה חסיד אחד שבדק ביצים לאור הנר, אך טעות הוא בידו ואין בודקין לאור הנר, שכן לאור הנר יכול לטעות וכל אדם ידמה לאדם כדם.

ובכנסת הגדולה (יו"ד סי' סו הגב"י סמ"ה) הביאו, וכתב שמוכח כן מדברי האיסור והיתר שהתיר לאכול ביצים בלילה בלי בדיקה, ולא הצריך לבדוק לאור הנר, ומוכח שאין בדיקה לאור הנר מועלת. ותמה למה לא הכריח הדמשק אליעזר את דבריו מדברי האיסור והיתר.

וכן כתב בשו"ת חזון נחום (ח"א סי' פב) כדבר פשוט, שממה שכתב הרמ"א שנהגו להחמיר לבדוק ביצים ביום, משמע שבלילה אין צריך לבדוק משום שאין הראיה טובה. וכן כתב בספר ברית כהונה (מערכת ב"ת אות ב) שהטעם שהחמיר הרמ"א (יו"ד סי' סו ס"ח) רק ביום, משום שמאחר שבלילה גם לפני הנר אין הדם ניכר כל כך, שוב חוזרין לנהוג כעיקר הדין שאין צריך לבדוק, כי סומכים על כך שרוב ביצים אין בהם דם.

אולם מצינו פוסקים שלא חילקו בין יום ללילה. הלבוש (שם) כתב, שכשעושים מאכל מביצים נוהגים להחמיר ולבדוק אם יש בהם דם. ולא חילק בין יום ללילה, וכן גם בערוך השלחן (שם סל"ב) ובקיצור שולחן ערוך (סי' מו ס"א) לא חילקו בין יום ללילה.

ויש אתרונים שחולקים בפירוש על סברת הדמשק אליעזר. ראה בעצי העולה (הלכות ביצים כלל ב חקי חיים ס"ק טו) שכתב, שאפילו בלילה צריך לבדוק אם הוא סמוך לנר ולילה כיום יאיר, כיון שבכל אופן שאפשר לברר בקל צריכים לברר, ורק אם הוא רחוק מהנר או שאין הנר מאיר יפה אינו צריך להטריח עצמו וסומכים על הרוב. עיי"ש.

וכן כתב המהרש"ם בדעת תורה (יו"ד שם) שנראה שאם הנר דולק דינו כיום, ואין לאכול ביצה אלא א"כ בודק. וציין לסמ"ע (חומ"ס סי' ה סק"ז) שכתב כן לענין תחילת דין בלילה שנוהגין בזמן הזה להקל בזה, כיון שכל הטעם שצריך להתחיל ביום הוא כדי שהדין יראה את הבעל דין, וא"כ גם בלילה אם מדליקין נרות כיום הוא. וכתב שם במוסגר שאף שהסמ"ע סיים שכותב כן רק להלכה ולא להקל למעשה כי לא מצא חילוק זה בשום פוסק, אבל על כל פנים כאן להחמיר ודאי כיון שאפשר לבדוק לאור הנר הרי זה כלכתחילה שמחמירין שלא לאכול בלא בדיקה. וציין שם לפרי חדש (יו"ד סי' פד סק"ט) שכתב שמסתבר שלילה כעין יום הוא אם יש לפניו אבוקה או נרות הרבה. וכן כתב בשבט הלוי (ח"ב יו"ד סי' כב).

ויש שכתבו, שבזמנינו שיש מאור האלעקטרי, ולילה כיום יאיר וניתן להבחין יפה אם הוא דם, א"כ ודאי אין לחלק בין יום ללילה, ובכל עת ובכל זמן יש לנהוג לבדוק תחילה הביצה לפני שנותנין אותה בתבשיל או באפיה וטיגון. ואין זה דומה לבדיקת דמים של נדה שגם בזמן הזה שיש אור האלעקטרי אין נוהגים לבדוק בלילה, שזה משום חומר איסור נדה, וגם שהדמים משתנים מלילה ליום, אבל דם ביצים אינו אלא מדרבנן.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

כדרלעומר, תיבה אחת או שתי

בסוגייתנו מבואר שכדרלעומר כותבים בשתי תיבות, כלומר 'כדר לעומר' עם הפסק באמצע כמלא אות, ומכל מקום כיון ששם אחד הוא יכתבם בשורה אחת ולא בשתי שורות. אמנם בספרי תורה שלנו כתוב על פי המסורה כדרלעומר בתיבה אחת. ונתחבטו בזה האחרונים, מאחר שהרמב"ם (ס"ת פ"ח ה"ד) מנה בכלל הפסולים גמורים של ספר תורה אם הרחיק בין אות לאות עד שנראה כשתי תיבות, או שקירב שתי תיבות ונראות כתיבה אחת, א"כ איך אנו כותבים כדרלעומר בתיבה אחת נגד דין הגמרא.

ובספר אור תורה (די לונאנו, פרשת לך לך אות יד) מביא בשם הרמ"ה בספרו מסורת סייג לתורה, שבסוגייתנו משמע שיש לכתבו כתיבה אחת. וכן כתב המאירי שיש לכתבו בספר תורה בתיבה אחת, ותמה עליו שהרי אדרבה בסוגייתנו מבואר שיש לכתבו בשתי תיבות. ונדחק לפרש שמה שאמרו כאן שהם שתי תיבות היינו לענין הקריאה והמבטא, ולא לענין הכתיבה, עיי"ש דבריו באריכות. ובסוף דבריו כתב, שאע"פ שהוא פירוש דחוק בגמרא, וגם הר"ן והר"א מן ההר חולקים בהבנת דברי הגמרא וסוברים שצריך לכתוב בשתי תיבות, מכל מקום בזה יתיישב מנהגינו שלא יהא נגד הגמרא, ולקיים האמת הנמצא בספרים. ועדיף לדחוק את דברי הגמרא מליפול בקושיות עצומות. [והוסיף לבאר שיותר יש לנו ליישב את הרמ"ה והמאירי כי זהו אומנותם להגיה התורה, ולכן הטעות בדבריהם הוא דבר שלא שכיח, כי מסתמא דקדקו ביותר למצוא האמת, מה שאין כן הראשונים האחרים מלאכתם היא רק לפרש את הגמרא, ולכן אם לא יעמדו דבריהם אין זה מן התימה. עיי"ש].

ובמנחת שי (בראשית יד א) כתב עליו שאף שכוונתו רצויה, אבל אין פירושו מחזור על לשון הגמרא, ואולי נוסחא אחרת נזדמנה להרמ"ה ז"ל בגמרא. אמנם למעשה יש לכתוב בתיבה אחת כדעת הרמ"ה והמאירי, כיון שכך הוא בספרים כתיבת יד מדויקים וכך הוא המסורה, ובכל מקום שהמסורה נגד התלמוד הולכים אחר המסורה.

ובשו"ת שב יעקב (סי' נו) גם כן העלה שיש לנהוג למעשה כהמסורה, אך בדיעבד אם כתב בשני תיבות, אף שלכתחילה צריך לתקן, אמנם בשבת אין להוציא בשביל זה ספר תורה אחר, מאחר שבגמרא מבואר שיש לעשות כן, ובדיעבד יש לסמוך על זה.

אך הוסיף, שעל כל פנים כדי לצאת ידי כולן נכון להניח ריוח מועט פחות מכדי שיעור שבין תיבה לתיבה. וכן כתב החתם סופר (שו"ת, יו"ד סי' רסב) שמכל מקום מפסיקים קצת ביניהם להפיס דעת האומרים שהם שתי תיבות. וכן כתב בספר בני יונה (קונטרס אורי אור פרשת לך לך), והוסיף, שאף שבסוגייתנו מבואר שהם שתי תיבות, הכוונה היא רק שרשאי להפסיק ביניהם אבל לא שכך צריך להיות בדווקא.

ובקסת הסופר (ח"ב פר' לך לך לשכת הסופר סק"י) האריך לדון בדברי השב יעקב, עיי"ש. וראה עוד בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' עח, רסב).

דגים שבאקווריום, אם קודמים באכילתם

בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' רטז) נשאל בדבר מי שיש לו בביתו דגים חיים באקווריום, אם יש חיוב ליתן להם מאכל קודם שיטעום, כפי ההלכה שאסור לטעום קודם שיתן לבהמתו לאכול (מג"א או"ח סי' קסז ס"ק יח), שלכאורה הרי עיקר טעם החיוב להאכיל קודם לבהמתו, הוא משום צער בעלי חיים, והרי אנו רואים שאין התורה חסה על צער הדגים כהקפדתה בשאר בעלי חיים, שהרי לא ציותה לשחוט הדגים כמו בהמה ועוף, וגם בחיים אין איסור לחתוך מדגים אלא משום בל תשקצו ולא משום אבר מן החי כמבואר בתוספות בסוגייתנו (ד"ה במאי), ואם יש בדגים משום צער בעלי חיים לא היה מותר לאכלם חיים גם מטעם צער בעלי חיים.

אולם במשנה הלכות דחה הראיה משחיטה, שהרי גם בשחיטה יש צער, אלא שאיסור צער בלי חיים הוא רק באופן שאינו לצורך האדם, אבל לצורך בני אדם לא אסרו לצער בעלי חיים, וכמו כן יש לומר שמה שפטרה התורה מלשחוט הדגים אין זה משום שלא חסה על צערם, אלא שהתורה התירה לצערם לצורך, וכמו שהותרה בהמה בשחיטה כן הותרו דגים בלא שחיטה, והגם שיש לחלק בחילוקים אבל אנו אין לנו אלא מה שגזרה חכמתו יתברך שמו. ועיי"ש שהביא כמה הוכחות שגם בדגים שייך צער בעלי חיים.

והנה **בשו"ת שאילת יעב"ץ** (ח"א סי' יז) נשאל לענין חתול או כלב שמגדל בתוך ביתו אם אסור לאכול קודם שיתן להם לאכול. וכתב שאין בהן חיוב גמור כמו בהמה גסה, כיון שעיקר הטעם שצריך להקדים לבהמתו הוא מפני צער בעלי חיים שהרי היא סמוכה עליך, ואם לא תהא לה עת קבוע לאכילה חוק ולא יעבור תמות ברעב, כי אין לה מי שיאכילנה, וגם היא אינה מוצאת מאכלה מזומן לפנייה, לכן הטילה התורה על האדם שהן שלו לפרנסם קודם שיאכל הוא עצמו, לקנות מדת רחמנות בנפשו, מה שאין כן באלו שמזונותיהן מצויין תדיר בכל מקום, שכלב חוטט באשפות ומגרר העצמות, וכן החתול מזונותיו עמו בכל מקום שהולך, ולא יחסר לחמו להתפרנס משיורי מאכל וכל דבר מאוס.

ולפי זה כתב במשנה הלכות, שעל המגדל דגים חיים בביתו יש עליו חיוב לתת להם מאכל קודם אכילתו, שהרי כל היתרו של היעב"ץ אינו אלא מטעם שהם מזונותיהם מצויים בכל עת, אבל לולא זאת כיון שהם שלו ואין להם מי שיאכיל אותם מחויב להאכילם, א"כ בדגים כיון שאין מזונותם מצויים להם, שהרי בכלי שהם מונחים אין שם מזון רק מה שנותנים להם, א"כ שוב חל החיוב לזונם. וכן מבואר ביעב"ץ שם בפירוש שבדגים חייב להאכילם. עיי"ש.

ובשו"ת שבט הקהתי (ח"ב סי' קמט) העיר, שאם הדגים מונחים בכלי שיש שם צמחי מים, א"כ אין מזונתן על הבעלים, ואין חיוב להקדימן לאכילתו, כמו שכתב רש"י (ביצה כג: ד"ה ואין) שדגים אפשר להם בלא מזונות, שהם אוכלים שרשי עשבים וקרקע, וגדול אוכל את הקטן. אך אם הם בספל מים לחוד ואין שם צמחים שאז חייב להאכילן, כמו שכתבו התוספות (שבת קו: ד"ה ואין) שאין זה דבר ברור שלדגים מצויין מזונות. א"כ ממילא חל עליו החובה להקדימם.

יום המישי ב אלול

חולין סז

אכילת מצה בחג השבועות ובפסח שני

החיד"א בספרו לב דוד (פל"א) מביא מנהג קדמון לאכול מצה בחג השבועות, וכתב שכן נראה בספר הכלבו (סי' נב). ומבאר כמה טעמים למנהג זה.

ורבי דוד הטבעוני בהגותו לסידור התפלה של רבנו מיימון ז"ל אבי הרמב"ם [הודפס בשריד ופליט עמוד 8] כתב, שמניחים עוגות מצות מפסח עד העצרת, ואוכלים אותם בסעודת הבוקר בשבועות.

אמנם בספר תולדות קול אריה (מנהגי שבועות אות קכג) מובא שלא נהג לאכול בחג השבועות מצות שנשארו מפסח, ורבים נמנעו מזה כי חששו שבזמן ארוך מפסח עד שבועות כבר יש על המצות נמלים וכדומה.

ובשו"ת שיח יצחק (סי' שצח) גם רצה לערער על מנהג זה, כי הלא כבר חלפו עברו שבעה שבועות, ויש חשש גדול שיש במצות תולעים [מילבין], ובפרט בשנת העיבור שהם כבר ימי חום. חוץ אם מפזרים אפר כירה על המצות, שהוא הדבר המציל אותם מן הכנימה.

אך הביא את דברי הכלבו אשר ציין הלב דוד, וזה לשון הכלבו, גם נהגו לאכול דבש וחלב בחג השבועות וכו', ונהגו בכל ישראל ג"כ לשום במצה זפר"ן והטעם לפי שמשמח הלב. ולשון זה מוכיח שמצה זו היו אופים מיוחד עבוד חג השבועות והיו משימים בה זפר"ן, והכריח שכן הוא, כי הרי נפסק בשולחן ערוך (או"ח סי' תנה ס"ו) שאין ליתן תבלין במצה לפי שהוא חד ומחמם את העיסה. אלא מוכח שמצות אלו שהיו אוכלים בשבועות היו אופים אותם מחדש על חג השבועות, ולא לקחו מצות ישנות שנשתירו מחג הפסח, וכיון שמצה חדשה היא שעושים אין בזה שום חשש תולעים.

יש לציין מה שהשיב בשו"ת מהרש"ם (ה"ו סי' כט) לאחד שנשאר לו מצות אחר הפסח ושמרם מחמץ כל השנה, אם יוכל לצאת בהם בפסח לשנה הבאה, וכתב שעל פי רוב בלחם ישן נמצאים מילבין, אך אם מעיין היטב הדק שאין בהם התולעים שנקראים מילבין, מותר לצאת בהם ידי חובת מצה לשנה הבאה.

עוד מובא בספר מנהגי פרנקפורט (חודש ניסן ס"ט), מנהג קדמונים שמשמרים הנותר אחר אכילת אפיקומן מה שנשאר מבני ביתו, ויש מקפידים על אותה חתיכה לשמרה ולהניחה לשנה הבאה בשבת הגדול בתוך מאכל הצנומא שנהגו לאכול בכל שבת קודש, ומסתמא הוא מנהג קדמונים, ויש מלעיגין על מנהג זה כי לפעמים שכיחים תולעים שקורין מילבין באותו אפיקומן מרוב ימי הקיץ והחום, ועל ידי הקפדה על קיום המנהג באים לידי עבירה לפי דעתם של אותו הכת שאינם מקפידים על מנהג קדמונים, וכתב שאכן יש לבדוק האפיקומן קודם שבת הגדול מן התולעים, ואח"כ יש לאכול כפי המנהג. עיי"ש.

ובארחות רבינו (ח"ב ימי העומר) מובא לענין אכילת מצה בפסח שני, שבעל הקהלות יעקב היה אוכל בפסח שני בסעודת צהרים מצות עבודת יד שהשאיר מפסח, אך היה מעבירם לפני כן על האש מחשש תולעים קטנים, מילבין. [אך החזון איש לא אכל מצות בפסח שני, ודעתו לא היתה נוחה מזה שאוכלים, ואמר שמוסיפים מצוה שאינה כתובה].

אמרות קודש

מנהלי ישיבת עשי סדר התקופה

כבתו של רבי

וסימניך עמוני ולא עמונית

כתיב (תהלים קיט עב) 'טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף', קשה למה אמר דוד תורת פיך ולא אמר תורתך. אלא יובן עם מה שאמרו חז"ל (יבמות עו): כשאמר שאול בן מי זה העלם כשלבש את מדיו, ראה שאול שהיה ראוי למלוכה ושאל בן מי זה, ודואג וחביריו השיבו את שאול לו אתה ששאלת בן מי זה לומר אם הוא ראוי למלכות או לא, שאל על עיקרא דדינא אם הוא ראוי לבא בקהל או לא, לפי שבא מן מואב שאמרה התורה לא יבא עמוני ומאבי, הלכו לשאול בבית המדרש בא יתרא הישמעאלי ואמר כך מקובלני מפי ב"ד של שמואל הרמתי עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית. על זה אמר דוד המלך ע"ה תורת פיך רצה לומר תורה שבעל פה שהיא הכשירו, ועל כן לא אמר תורתך, לפי שמן התורה לא היה ראוי לבא בקהל, על כן אמר תורת פיך מאלפי זהב וכסף, שנדר שאול 'ויעשרנו המלך (שמואל א' יז כה) וק"ל.

(מאור החיים לבעל אור החיים הקדוש)

אמר רב יהודה שלך זה השולה דגים מן הים וכו' ר' יוחנן כי הוה חזי שלך אמר משפטיך תהום רבה

הים הוא התורה ים התלמוד, והדגים אלו ישראל שנמשלו לדגים בענין תורה, ואיתא במדרש (ויק"ר צז ג) על הפסוק (בראשית מח טז) 'וידגו לרוב', מה דגים הללו גדלים במים כך הן ישראל גדלים במים בתורה וכו' עיי"ש, והשלך יש לרמז על היצר הרע, זהו השולה דגים שצד את בני ישראל ומושך אותם מן הים של תורה שלא לעסוק בה, ובמה ניצד הדג הלא הוא בדבר מאכל (עיי"ן ב"ב כא: וברש"י ד"ה שאני), כן הוא צד את האדם בחשקות עסק הפרנסה, ומדמה לו שבעסק התורה מפסיד פרנסתו, אבל האדם מישראל צריך להושיבו כמו שהשיב רבי עקיבא לפפוס מה במקום חיותנו כך וכו' כתשובת הדגים לשועל עיי"ש (ברכות סא:). וזה פירוש הגמרא רבי יוחנן כי הוה חזי שלך אמר 'משפטיך תהום רבה', פירוש כי הוה חזי היצר הרע שרוצה לטורדו מן העולם כנ"ל, אמר משפטיך במה שרצונך להסית מביא רק לשאול לתהום רבה כגמרא הנ"ל, וד"ל.

(דברי ישראל, שמיני)

דוכיפת שהודו כפות

ואית בו גם כן רמז, השכל אל אדם הרודף להתיפות עצמו במלבושים הנאים ביותר כאותם אשר מסלסלים בשערם, ועיין (סנהדרין קיא.) דרב חזייה לרב כהנא דהוי חייף רישיה אמר ליה 'לא תמצא בארץ החיים', פירוש התורה לא תמצא בארץ החיים במי שמחיה את עצמו עליה, ואף על גב דבמסכת שבת (ג:) אמרו דשרי להתיפות על ידי רחיצה, היינו בדרך ממוצע אבל לא ביותר, וזה רמז בדוכיפת שהודו כפות כפול נאה ביותר טמא.

(אמרות' השלם, שמיני)

חדש!

עין והדר

גם לילדים
מגיע

פּרָקִי גַמְרָא מְנוקָדִים לְתַלְמִידִים

- פְּסוּק מְדַקְדָּק שֶׁל הַגְּמְרָא וּפְרוּשׁ רַש"י
- בְּאוּרֵי מַלִּים אַרְמִיּוֹת שְׂאִינָן שְׂכִיחוֹת
- הַדְּגָשׁת תַּחֲלַת קְטָעִים וְסִגְיוֹת בְּכָל עֲמוּד
- לוּחַ רֶאשִׁי תְּבוּת בְּצַדֵי הַדָּף
- טְבֻלָּאוֹת מְעַצְבוֹת וּמְסַכְּמוֹת
- תְּמוֹנוֹת מְרִהִיבוֹת לְהַמְחִשֵׁת הַמְּשֻׁגָּים הַנִּלְמָדִים
(בְּחֶלֶק מֵהַפְּרוֹקִים).

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66

להגדיל תורה ולהאדירה